

Det
sydvestjællandske
Broderkonvent.

Af
F. Elle Jensen.

—o—

Det er vistnok en ret almindelig Opfattelse, at Rationalismen herhjemme naaede sin højeste Udvikling i 1790'erne, da dens Talsmand foretog de voldsomste Angreb paa den gammeldags Kristendom, og denne bortset fra Biskop Balle kun havde faa og frygtsomme Forsvarere blandt Landets gejstlige. Dette er imidlertid en Misforstaaelse. I Virkeligheden er Forholdet det, at der dengang kun var en mindre, men til Gengæld ganske vist meget begejstret Skare, som hyldede den nye Tale om Gud, Dyd og Udødelighed som det sande Udtryk for, hvad Religion var, mens Flertallet af Præsterne og Lægfolket endnu stadig — mer eller mindre bevidst — holdt fast ved de overlevende Kirketanker, selv om en Del af dem nok mente, man burde lempe sig noget efter Tidsaanden og derfor iklæde dem visse moderne Former. Rationalismen fik sin egentlige Blomstringstid nogle Aartier senere, thi først da var det, at det Præstekuld, som i sin Studentertid i København havde siddet under Stiftsprovst Clausens Prædikestol i Frue Kirke og dér af ham havde læst, at Moral uden Iblanding af mystiske Elementer var Kristendommens Indhold, sad som velærværdige Sjælesørgere i deres Embeder og nu søgte af forkynde den samme Lære for deres Menigheder.

Man forstaaer derfor ogsaa, at disse gejstlige maatte

se med megen Uvilje og Mistænksomhed til det kristelige Røre, som omkring 1830 her og der begyndte at give sig til Kende baade i Lægfolket og hos visse yngre Præster, hvoraf nogle var stærkt paavirket af Grundtvig, og at de betragtede den Tale, der lød saavel i de gudeligt vakte Kredse som nu fra adskillige Prædikestole som usundt Sværmeri, der burde bekæmpes paa enhver Maade.

Et af de Steder, hvor der viste sig Tegn paa, at en ny Tid var i Frembrud, var Egnen omkring Holsteinborg, mellem Skelskør og Slagelse, hvor den fromme Grev *F. A. Holstein*¹⁾ ikke blot fik gammeldags troende Præster og Skolelærere ansat, hvor han havde Præsentationsret, men ligeledes skaffede de gudelige Forsamlinger, som fra Fyn forplantede sig til Sjælland, et Fristed paa sit Gods. Skolelærer *Rasmus Sørensen*²⁾ i Venslev og den fynske Bonde *Rasmus Ottesen*³⁾, som han havde givet en Gaard i Fæste, blev deres Ledere, og der blev ved dem efterhaanden et ikke ringe Røre i adskillige Sogne, til megen Fortrydelse for de kirkelige Myndigheder, som nok vilde anerkende Husandagter, men ikke Møder med fremmede Talere. Den saaledes opstaaede Bevægelse var imidlertid præget af Ensidighed og Snæversyn, og det var derfor kun godt for Egnens aandelige Liv, at der paa disse Kanter samtidig kom et Kuld af unge Præster, som staaende paa den gamle Kirkegrund kunde danne en Modvægt mod den Tilbøjelighed til Ukirkelighed, der ikke var Forsamlingerne helt fremmed. Nogle af dem traadte i nær Forbindelse med Vækkelsen, og derved bidrog de ikke lidet til at give den et mere afdæmpet Præg.

Man forstaar, at disse stort set jævaldrende unge Præster, hvoraf Grev Holstein havde skaffet en Del, mens »Vorherre ikke vilde staa tilbage og sankede nogle paa egen Haand« (Ferdinand Fenger), og som alle saa det som deres Opgave at virke for positiv Kristendom i deres Sogne, kunde føle Trang til at træde

i nærmere indbyrdes Forbindelse og af og til samles for med hinanden at drøfte, hvad der laa dem paa Sinde. Det var det, der i November 1833 kom paa Tale i Slotsbjergby Præstegaard, hvor Pastor P. A. Fenger en Dag havde Besøg af sin Broder Ferdinand, som var Præst i Lynge ved Sorø, og den daværende Kapellan for Hyllested, Jens Holm, og de enedes da om at gøre et Forsøg paa at faa dannet et Konvent af ligesindede Embedsbrødre. De henvendte sig derfor til Emil Clausen i Gimlinge, Th. Oldenburg i Sorterup, C. F. Rønne i Haarslev og Vilh. Rothe i Hyllested om Sagen, og da der alle Steder fra gaves Tilslutning til Tanken, var der ikke langt til at udføre den i Praksis, saa man snart kunde begynde med Møderne. Efterhaanden kom der flere til, saa der tilsidst var 11—12 Delta-gere i Konventet, og Reglen blev da, at man saa vidt muligt holdt en Sammenkomst i en af Præstegaardene, skiftende efter Tur, engang hver Maaned. En Overgang paatænkte man, fordi man mente, man blev vel mange, at dele sig i en »nordenfjeldsk« og en »sønden-fjeldsk« Gruppe ved Gimlinge Aas, men det blev opgivet, da man ikke syntes, man kunde undvære hinanden. Præstekonerne havde Lov at komme med, men de maatte ikke overvære Forhandlingerne!

Den af Konventets Medlemmer, som da det begyndte sin Tilværelse udadtil, var den mest kendte, var vel nok *Peter Andr. Fenger* (1797—1878), fordi han under en Vacance i Slagelse i en Prædiken var draget skarpt til Felts mod Rationalismen, og dette havde af-født en litterær Fejde med dennes Tilhængere, især med Pastor *Bastholm*⁴) i Slagelse. Til Slotsbjergby kom han 1827, og 1855 blev han Præst ved Frelser's Kirke i København. Det var til hans Sølvbryllup, Grundtvig digtede sin »Det er saa yndigt at følges ad.«

Hans Broder, Lic. theol. *Ferdinand Fenger* (1805—61), der før han 1833 kom til Lynge, havde deltaget i Konkurrencen om et theologisk Professorat, og som

i sine Sogne udfoldede et stort ikke alene kristeligt, men ogsaa folkeligt Vækkerarbejde, var vistnok Konventets mest aktive Medlem, og det var ham, som ved de Optegnelser, han gjorde om Sammenkomsterne fra 1837 til 1854, som nærværende Afhandling især bygger paa, og som en Søn senere udgav,⁵⁾ har gjort det muligt for andre at følge dets Forhandlinger. 1854 blev han forflyttet til Høje Taastrup. Han var en nær Ven af Ingemann, og det var paa hans Foranledning, denne digtede »Julen har bragt velsignet Bud.«

Lic. theol. *Emil Clausen* (1802—51), der til sin Faders, den rationalistiske Stiftsprovsts, store Fortrydelse havde sluttet sig til Grundtvig, var ligeledes en lærd Mand. Under Baptistsagen var han rede til at sætte sit Embede ind paa sin Nægtelse af at døbe Baptisternes Børn. Han var Præst i Gimlinge 1833—40 og flyttede derefter til Boeslunde, hvor han døde.

Th. Oldenburg (1805—42) kom 1830 til Sorterup. Han var meget virksom for Ydre Mission; de Salmer, som han har digtet, er delvis skrevet med denne Sag for Øje. (»Dybe, stille«, »Mørke over Jordan ruger«, »I Herrens Hus er godt at bo«, »Et Suk igennem Verden gaar« o. a.).

C. F. Rønne (1798—1890), Søn af den kendte Pastor Bone Falk Rønne i Lyngby, var 1830—34 Præst i Haarslev, derefter i Høve til 1876. 1858 blev han Formand for »Indre Mission.«

Lic. theol. *Jens Alb. Leonh. Holm* (1797—1861), der 1827 var blevet residerende Kapellan for Hyllested, Venslev og Holsteinborg, og som 1840 blev Sognepræst sammesteds, stod i et nært Forhold til Grev Holstein, hvis Biografi han skrev, ligesom han foranstaltede en Udgave af Brorsons Salmer.

Vilh. Rothe (1800—78) blev først 1829 Præst i Hyllested, derefter 1834 Lektor ved Sorø Akademi og var tilsidst Præst i Vemmelev 1843—76. Han var Dr. theol. og udgav en Del videnskabelige Skrifter.

Jens Chr. Edvard Th. Mau (1808—85) var 1834—50 Præst i Haarslev, men forflyttedes derefter til Skellerup paa Fyn; 1863—80 var han Præst i Farum. En Overgang var han Medlem af Landstinget. Han var en frugtbar Forfatter og Udgiver af — mest kirkelig — Litteratur.

Joh. Gottfr. Vilh. Hahn (1804—40) blev 1834 Rothes Efterfølger i Hyllested, men døde allerede 6 Aar efter.

Christen Thorkildsen (1794—1870) var Præst i Sørbymagle fra 1834 til sin Død. Han deltog kun lidet i Konventets Møder og gled ret hurtigt ud.

Provst *Laur. Vilh. Monrad* (1798—1877) var Sognepræst i Marvede.

Frederik (Frits) Engelhart Boisen (1808—81), Søn af den rationalistiske Biskop paa Lolland-Falster, var Præst i Skørpinge 1737—50, da han blev forflyttet til Vilstrup i Sønderjylland. 1859—81 var han Præst i Stege. Han deltog aktivt i Politik som udpræget Venstremand. Et Par Gange var han indvalgt i Rigsdagen. Kendt i vide Kredse blev han ogsaa ved sin Udgivelse af det folkeligt-kristelige Tidsskrift »Budstikken«. Det var ved hans Afrejse fra Sønderjylland, Edv. Lembcke digtede »Vort Modersmaal er dejligt.«

Chr. Lemvigh (1795—1863) var fra 1835 til sin Død Præst i Krummerup.

Dr. phil. og Lic. theol. *P. Chr. Kierkegaard* (1805—84), Søren Kierkegaards ældre Broder, blev 1742 Sognepræst i Pedersborg ved Sorø. 1856—75 var han Biskop i Aalborg. Som Kultusminister 1867—68 forelagde han Valgmenighedsloven for Rigsdagen.

Fr. Werliin (1812—94) blev 1840 Kapellan i Hyllested, 1846 Præst paa Rømø og 1853 i Hvidding. 1867 afsatte Tyskerne ham, hvorefter han til 1886 havde Embede i Højen.

Aug. Wolfj. Hertel (1806—72) var fra 1850 Præst i Haarslev.

H. Chr. Ingerslev (1798—1888) fik 1851 Boeslunde

Sogne kald efter Emil Clausen. Han tog sin Afsked dér 1873.

Henrik Christoffer Glahn (1810—93) var først 1853—61 Præst i Tjustrup, derefter i Sorø, hvor han 1883 tog Afsked.

Man vil af ovenstaaende Liste se, at Konventet rummede adskillige betydelige og selvstændige Personligheder, som med Ære kom til at indskrive deres Navne i den danske Kirkes Historie. Men skønt enige i det væsentlige havde de ingenlunde altid det samme Syn paa Løsningen af de Spørgsmaal, de drøftede, og de var ret forskellige i aandelig Indstilling. De to Følgere, Clausen, Oldenburg, Hahn, Boisen og Kierkegaard sluttede sig afgjort til Grundtvig, Holm, Mau og Rønne hældede til Vækkelsesretningen, mens Rothe mere var af den højkirkelige Type.

Den Præst, hos hvem man samledes, plejede efter en Salme at indlede med en opbyggelig Betragtning, sædvanligvis knyttet til et eller andet Skriftsted; ogsaa Søndagens Tekst kunde danne Grundlaget, og derefter udspandt der sig en Samtale om de Tanker, der nu var kommet til Orde. Desuden forhandlede man om Tidens brændende kirkelige Spørgsmaal, eller det var et theologisk Problem, som kunde optage Sindene, eller man samtalede om den rent praktiske Side af Embedsvirksomheden og udvekslede Erfaringer med hinanden.

Forholdet til de gudelige Forsamlinger, som man havde tæt ind paa Livet, var naturligvis et af de Emner, som optog Præsterne stærkt og gav Anledning til mange Forhandlinger paa Konventet. Som bekendt yndede Grundtvig dem ikke, men betragtede dem som en Slags aandelige Forlystelsesklubber, hvor Deltagerne mødtes paa deres Vis, ligesom andre samledes om Skuespil, Kort o. desl.; han tvivlede meget om deres Værdi, da de efter hans Opfattelse snarere frembragte »surmulende Hældører« end vaagne kristne, og han

mente, at deres læge Ordførere manglede det indre Kald. I denne Opfattelse fik han dog ikke Tilslutning af sine unge Præstevener i Sydvestsjælland, der stod midt i Røret og derfor havde bedre Betingelser for en retfærdig Bedømmelse af det. Her var alle Konventets Medlemmer enige i, at Vækkelsen var af det gode, og at man burde staa i et venligt Forhold til den, men paa den anden Side fremhævede især den grundtvigske Fraktion, at den jo ogsaa havde sine Skyggesider, og at den ikke var det ufejlbarlige Middel mod Kirkens Brøst, ligesom naturligvis ingen paa nogen Maade vilde gaa med til Forsamlingsfolkernes Vurdering af et Menneskes Kristendom ud fra hans Indstilling til Dans, Kortspil o. desl. Ved et Møde i Gimlinge var engang fire vakte Lægmænd paa Rejse til København kommet til Stede, blandt dem *P. Larsen Skræppenburg⁶*), og det kom ved den Lejlighed til en varm Disput mellem dem og Præsterne; den drejede sig om Dømmesygen, Mellemtingene og Pontoppidans Forklaring, hvorunder Konventsmedlemmerne meget rigtigt paapegede den altid aktuelle, men saa ofte oversete Sandhed, at det ved Undervisningen mindre kommer an paa Bogen end paa Læreren. Forøvrigt skiltes man i Venlighed. — At alle saa med Misbilligelse paa den Behandling, de gudelige Forsamlinger ud fra en uvenlig Fortolkning af Konventikelplakaten af 1741 ofte blev Genstand for fra uforstaaende Øvrighedspersoners Side, er selvfølgelig, og da der blev Røre om Baptisterne i 1840erne, var man ogsaa enig i, at heller ikke de burde forulempes for deres Tros Skyld, hvor meget man saa end tog Afstand fra deres Lære.

Dette vil dog ikke sige, at man ellers saa ens paa Spørgsmaalet om kirkelig Frihed. Paa dette Punkt var Rothe den mest konservative, og han var meget betænkelig ved Tanken om at give Lægfolket for stor en Indflydelse; Grundtvigs Forslag om Sognebaandets Løsning vandt ellers varm Tilslutning hos de fleste

af de andre, hvorimod ingen ønskede Ritualfrihed. 1838 indsendte 8 af Medlemmerne en Petition til Stænderforsamlingen i Roskilde om Sagen, dog uden at opnå andet, end at man her med 38 Stemmer mod 35 vedtog, at alt skulde forblive ved det gamle. Helt enig i dette Spørgsmaal havde man altsaa ikke været. Det var man derimod som nævnt i 1840'erne, da Regeringen forlangte Tvangsdaab af Baptisternes Børn og krævede, at Præsterne skulde udføre den. Paa dette Punkt var der ingen Vaklen, og da baade Rothe, Clausen og Kierkegaard 1845 nægtede at foretage en saadan i deres Sogne og var villige til at sætte deres Embeder ind derpaa, støttede hele Konventet af al Magt deres Beslutning, og da Biskop Mynter i den kritiske Tid visiterede i Pedersborg Kirke, og man frygtede for, at han havde beordret Politiet til at møde op med Barnet for paa den Maade at sætte Kierkegaard Kniven paa Struben, var alle Vennerne mødt op for i givet Tilfælde at yde ham deres Bistand. Der skete dog intet, da Myndighederne ikke vilde sætte Sagen saa stærkt paa Spidsen. Ferdinand Fenger førte imidlertid Sagen frem paa det store Roskilde Konvent, og her vedtog man eenstemmigt en Udtalelse om, at Daaben ikke burde paaendes nogen, samt besluttede at indgaa til Regeringen med et Forslag om Religionsfrihed. Denne kom dog først med Grundloven 1849.

De unge Præster, som sang meget ved deres Sammenkomster — især Ferdinand Fenger var meget musikalsk — var naturligvis ikke begejstrede for den almindeligt brugte evangelisk-kristelige Salmebog, og da Biskop Mynster 1843 havde udgivet et uheldigt Forslag til et Tillæg, og det københavnske Præstekonvent i den Anledning vilde have en helt ny Salmebog, tog man i Sydvestsjælland ogsaa denne Sag op til Drøftelse, og man vedtog at støtte Arbejdet i Hovedstaden ved at opsætte en Fortegnelse over saadanne Salmer, som man mente, burde tages med; hertil valgtes Clau-

sen og Ferd. Fenger. Det hele løb dog foreløbig ud i Sandet, og først da Roskilde Konvent havde taget sig af Sagen og 1846 fik nedsat en Komite, hvori Fenger fik Sæde, kom der mere Gang i Foretagendet, saa tilsidst (1855) en ny Salmebog (Roskilde Konvents) kunde approberes.

Broderkonventets Medlemmer stod ligeledes samlet i deres Syn paa den ydre Mission, som de alle var stærkt interesserede i. Ogsaa paa dette Punkt indtog de grundtvigske Præster et fra deres Lærefader afvigende Standpunkt. Han mente nemlig, at Hedningene først maatte være i Besiddelse af en vis folkelig Kultur, inden Kristendommen for Alvor kunde slaa Rod hos dem — at de allerede havde en, ganske vist helt anderledes udviklet Kultur end vor, saa dengang ingen — og derfor havde han kun lidet tilovers for de nye Bestræbelser. I Konventet var især Ferdinand Fenger, der 1836 efter Grev Holsteins Død var blevet Formand for Missionsforeningen, optaget af dem; ved Sammenkomsterne oplæstes der jævnlig Breve om Sagens Gang ude og hjemme, og de der havde deltaget i de Møder, ved hvilke man rundt i Landet søgte at vække Opmærksomhed for den, aflagde Beretning derom for de andre.

Naturligvis kan man sige, at den direkte Indflydelse, det sydvestsjællandske Præstekonvent øvede i Dagens Strid og Gerning, som Følge af dets ringe Medlemstal kun kunde blive ret lille, men paa den anden Side maa det ikke overses, at Ferdinand Fenger, som var en af de mest fremtrædende indenfor Kredsen, ogsaa var det under Forhandlingerne i Roskilde, hvor hans Ord havde megen Vægt, og at hvad han der kæmpede for, i Forvejen var blevet drøftet paa Præstemøderne, saa man maa sikkert have Lov til at mene, at indirekte har disse alligevel spillet en større Rolle udadtil, end man paa Forhaand skulde tro. At Myndighederne heller ikke har kunnet undgaa at lægge Mærke til dem,

ses af Biskop Mynsters irriterede Bemærkninger om Deltagerne i hans Visitatsoptegnelser. (Herom senere).

Tyngdepunktet ved Sammenkomsterne laa dog ingenlunde i Forhandlingerne om Tidens brændende Spørgsmaal, om end disse optog Sindene stærkt; naar man mødtes, var det først og fremmest for som kristne Venner at styrkes i det aandelig Fællesskab. Dertil bidrog ikke alene Værtens indledende Tale, men ogsaa de Foredrag, der blev holdt, begge i Reglen efterfulgt af Meningsudveksling om de Tanker, som var kommet til Orde. Det hændte ogsaa, at en læste en Prædiken, eller man gennemgik Evangeliet for den næste Søndag med hinanden. Et frisk Pust udefra gav det, naar fremmede Præster af og til deltog i Forhandlingerne, Mænd som *Peter Rørdam* i Mern⁷⁾, *Willemoes* i Herfølge⁸⁾, *Leth* i L. Hedinge⁹⁾, Provst *Engelbreth* i Lyderslev¹⁰⁾ o. a.

For Resten indskrænkede man sig ikke til alene at behandle personlige Problemer eller drøfte de hjemlige Tilstande, ogsaa udenlandske Kirkeforhold optog Sindene. Saaledes havde man stærk Medfølelse med de gammeldagstroende Lutheranere i Schlesien, som i 1830erne maatte lide meget for deres Vægning ved at tiltræde den befalede Sømmenslutning med de Reformerte¹¹⁾, man paatænkte en Adresse til den preussiske Konge til deres Fordel, og man satte en Indsamling i Gang for at støtte dem pekuniært. I det hele var man ikke ræd for ved given Lejlighed at lukke Pungen op; f. Eks. hjalp man *Jac. Chr. Lindberg*¹²⁾, der aldrig kunde faa sine Penge til at slaa til og en Tid lang maatte leve af sine Venners Gaver.

Som gode Theologer havde man naturligvis ogsaa lærde Sager paa Dagsordenen. En Overgang blev saaledes de 12 smaa Profeter gennemgaaet af de 12 Præster, en ved hvert Møde, og Kierkegaard holdt ved en anden Lejlighed nogle kirkehistoriske Forelæsninger. Af og til kom man i mer eller mindre stærk Diskus-

sion, som da man efter et Foredrag af Rothe med stor Voldsomhed debatterede, hvorledes vel Græshopperne hos Profeten Joel skulde forstaaes. Bølgerne gik ogsaa højt, naar der forelaa Spørgsmaal, som berørte Delta-gernes personlige Livsanskuelse, thi her kunde det ikke undgaas, at Mening stod haardt mod Mening. Forholdet mellem Bibelen og Trosbekendelsen, Videnskaben og Theologien, det folkelige og det kristelige o. a. var altsammen noget, som nok kunde dele Vandene. Omvendelse efter Døden kunde man heller ikke enes om, dog var alle enige i at forkaste Apokatastasis (Læren om, at alle bliver salige). Rønne var vist den, der stod mest uforstaaende over for de grundtvigske Anskuelser; han hævdede, at det ikke var Sakramenterne, men Prædikenen om Omvendelse og Tro, som det kom an paa. Paa den anden Side kunde ogsaa Kierkegaard lufte nogle højst besynderlige Meninger, som naar han engang vilde gøre Ordinationen til et Sakrament ligesom Daab og Nadver. Undertiden kunde det knibe med at holde Forhandlingerne i Gang eller at fremdrage nyt Stof til Samtalerne; den der da især var i Stand til atter at faa dem til at glide, var Ferdinand Fenger, han begyndte saa med en Sang, de andre stemte i, og derpaa kunde Diskussionen optages paany med friske Kræfter.

Politik holdt man i Reglen ude. Helt lod det sig dog ikke gøre, især da i 1840'erne det slesvigske Spørgsmaal blev brændende. Det gav saaledes Anledning til en Meningsudveksling, hvori den meget konservative Kierkegaard holdt paa, at man skulde fare med Lempe overfor Tyskerne, da det ellers kunde gaa saadan, at Slesvig og Holsten blev adskilt ligesom Holland og Belgien!

Som man vil se, herskede der ingenlunde altid Enighed indenfor Konventet, og at dets Medlemmer var Venner, forhindrede ikke, at der kunde komme Kurrer paa Traaden eller ligefrem stærke personlige

Sammenstød imellem dem, hvorved man sagde hinanden drøje Sandheder. Man synes at have haft en vis Evne til at sige Spydigheder, Clausen til at fare op og P. Fenger til at være faderlig docerende, og det viste sig i det hele, at Ferdinand Fenger ikke havde helt Uret, naar han i Dagbogen skrev, at »Præsterne ikke saa godt taaler at formanens, skønt de altid siger det modsatte.« Rivningerne førte dog aldrig til noget Brud, dertil følte man sig trods alt for nær sammenknyttet: Fællesskabet slog Bro over Forskellene i Anskuelser og Temperament.

Konventets mest begavede Medlem var Kierkegaard, der ogsaa var dets vældigste Debator, men hans Fejl var et vist Hang til Spidsfindighed, som kunde skæmme hans ellers ofte dybsindige Tale. Han og Rothe tog tit en Tørn om den grundtvigske Anskuelse. Derimod kunde det se ud, som om Clausen har været det oplivende Element i Kredsen; Ferdinand Fenger har med Fornøjelse opnoteret en Vittighed af ham i Anledning af en Afhandling af den døbte Jøde Dr. Kalkar mod Grundtvig. Clausen mente, at et Modskrift passende kunde indledes med Jacob v. Thybos Ord: »Det er nogle underlige Folk, de Jøder, man skulde forsværge, at der var mindste Gran af Kristendom i dem.«

Der er ingen Tvivl om, at disse Præstesammenkomster havde stor Betydning for Deltagerne, ellers havde de ikke kunnet holdes i saa god en Gænge i mange Aar, og de tænkte sidenhen i Livet tilbage paa dem med Glæde. Det var da ikke de videnskabelige eller de kirkepolitiske Forhandlinger, som de i første Række mindedes, men langt mere det, at de her var sammen med ligesindede kristne Venner, i hvis Kreds de uden at misforstaas kunde aabne deres Hjerter, og med hvem de kunde tale om deres aandelige Vanskeligheder; det kunde være som en Slags Skriftemaal for dem. Som Ferdinand Fenger skrev i Dagbogen efter

et Møde i Lyngø Præstegaard: »Mig blev dette Konvent mærkeligt, fordi jeg fandt Lejlighed til at udøse min Klage og fandt Trøst.«

Det sydvestsjællandske Broderkonvent havde som allerede omtalt ikke nogen Velynder i Biskop *Mynster*¹³), som med megen Misbilligelse lagde Mærke til den Frimodighed, hvormed dets Medlemmer tilkendegav deres Mening om Ting, som de efter hans Opfattelse ikke burde blande sig i, og naar de saa desuden indtog en fra hans stærkt afvigende Holdning med Hensyn til gudelige Forsamlinger, kirkelig Frihed, Ydre Mission og Salmebog, forstaaer man, at Forholdet mellem dem og ham nok kunde blive spændt. Da Clausen, mens Striden om Baptistbørnenes Daab stod paa, en Gang søgte en Samtale med ham i København, udviklede den sig til et meget skarpt Ordskifte, saa Clausen blev saa oprørt, at han først efter at være kommet ud paa Gaden opdagede, at han gik barhovedet.

Biskoppen undgik dog saa vidt muligt aabenlys Konflikt, og ved sine Visitatser søgte han at unddrage sig fra Forhandling om de brændende Spørgsmaal, I Høve forsøgte Vennerne engang at faa en saadan i Gang om Sognebaandsløsningen, men Mynster erklærede rent ud, at den vilde være en stor Ulykke; at der var Præster, der afveg fra Ritualet, benægtede han. Af hans Optegnelser fra sine Besøg i Sydvestsjælland fremgaar det iøvrigt, at selv om han for saa vidt nok vilde anerkende Præsternes Nidkærhed, stod de ikke hans Hjerte nær, og det er ikke uden Interesse at se, hvorledes han vurderede dem¹⁴).

Om P. Fenger maatte han indrømme, at han var den eneste betydelige Præst i Slagelse Herred, men paa den anden Side havde han for mange Udvækster og var mindre yndet i sine egne Sogne end af de fremmede, som søgte til hans Kirke. 1839 prædikede han ved Visitatsen om »det aandelige Zion«, og Tankegangen var ret ordentlig, men Indholdet det samme, som

hos »dette Parti« idelig kommer igen, og Sproget var en Blanding af profetiske Udtryk og plattsjællandske Talemaader. Foredraget var klart, men meget plebejisk. 1849 holdt han en »hjertelig og opbyggelig« Prædiken. Samme Aar fik en Prædiken af Rothe det Skudsmaal, at det var et »Vrøvl af pietistiske Tanker« i et frit, men monotont Foredrag. Ogsaa Oldenburg talte (1839) efter Biskoppens Mening monotont og dødt, og Indholdet mente han heller ikke var fyldestgørende.

I Vester Flakkebjerg Herred syntes Mynster bedst om Clausen, skønt han ikke var tilfreds med hans Prædiken, men han anerkendte hans »ret gode« Gaver. I Boeslunde syntes han, han manglede den rette Salvelse, men hans Prædiken hørte til de bedre. — Ogsaa med Holm var Mynster ret veltilfreds, skønt han 1844 talte noget haardt og myndigt, derimod ikke med Hahn, der 1836 i over en Time ektemporerede »mest om Daabspagten og Trosbekendelsen, det hele af det nu brugte, uklare Skraal paa en vel fri og levende, men samtidig »jagende, søbende og slæbende« Maade. Han katekiserede godt, men opførte sig derunder temmelig vigtigt. Biskoppen mener ikke, at Menigheden har forstaaet ret meget af det sagte. At han som en anden Præst paa Egnen sluttede Prædiken med Forbøn for og Tiltale til ham, ansaa han for en Uforskammethed, men »de ved ikke, hvad de gør.« — Mau prædikede halvanden Time med betydelige Gaver, men saaledes at det blev fordærvet ved Smagløshed og Skraal. »Ørene led ordentligt derunder«. Indholdet var ubetydeligt, men forskønnet paa »denne Skoles« Maade. Under et stille Udvortes skjulte han en Vulkan af Egoisme og Hovmod. Ved sin næste Visitats i 1844 var Biskoppen noget bedre tilfreds, men der manglede Begreb og Orden i hans Tale — Om Thorkildsen hedder det, at der er for meget Skraal og udvortes Ophævelse. Guds Rige kommer ikke ved den Slags Ting — Boisens Prædiken var (1844) i Begyndelsen god, men saa blev

»den snævre Port«, han talte om, til Daaben, og derpaa fulgte det sædvanlige Visvas, som dog til Lykke var saa forvirret, at det vel ingen Skade kunde stifte. — Mindst har Mynster vist syntes om Rønne. »Kristi Fortjeneste ophøjedes som sædvanlig ved at dyngte Synder op hos den troende Kristen,« skrev han efter det første Besøg hos ham, og Jeg'et spillede som sædvanlig ved »denne Retning« en stor Rolle i hans Prædiken. Næste Gang hed det om denne, at det var idel Vaas og Repetition, løse Ord uden nogen Tankegang, og 1852, at Rønne talte kort og tyndt, mest om sig selv.

Det er hverken Velvilje eller Forstaaelse, der lyser ud af disse Udtalelser, og de viser tydeligt nok Mynsters Syn paa »de mange eensidige og af Partiaand henrevne gejstlige i V. Flakkebjerg Herred«, som han kalder dem i sine Optegnelser, og som han ejendommeligt nok alle henregner til »dette Parti«, hvad enten de var Grundtvigianere eller Vækkelsesfolk. »De vakte Præster,« skriver han ligeledes i Optegnelserne, »har vel Iver for deres Embeder, men uden rigtig Indsigt og Forstand, deres Forfængelighed næres, deres Prædikener har mestendels en polemisk Retning, de ekstemperer temmelig stærkt i Tillid til Aanden og arbejder mere paa ved Skrigen og udvortes Optreden at vinde Almuens Opmærksomhed end ved Hjertelighed at trænge ind til Følelse og Vilje. Der er dog intet rigtigt Hjertelag i den Slags Mennesker.« Man forstaaer Clausens Ord til den unge Peter Rørdam, der 1837 gæstede »det hellige Land«: »De har overskredet Mynsters Linie og er kommet til tropiske Egne.«

Kun ved en enkelt Lejlighed gav Parternes forskellige aandelige Indstilling Anledning til direkte offentlig Polemik. Det var, da Biskop Mynster 1843 ved et Landemøde i Roskilde i en latinsk Bøn, dog uden at nævne Navne, tydeligt havde angrebet dem, der arbejdede for kirkelig Frihed. Han sagde da bl. a.: »Du ser, Vorherres Jesu Kristi Fader, . . . hvor stormfulde

Tiderne er, da oprørte Mennesker, opflammet af en falsk Iver, styrter ind for at bryde de Baand, hvormed du i din Miskundhed har forbundet det kristne Samfund i dette Land med dig og med ham, du udsendte, Jesus Kristus . . . for at al Lov og alt Regimente i Kirken skal ophæves, og Folk, der enten har bortkastet al Ærbødighed for Religionen, eller som efter deres egne Lyster tager sig selv Lærere i Hobetal, eftersom deres Øren klør, kan frit vanke omkring, for at Børnene kan frigøres for Undervisningens gavnlige Aag og ryggesløse Forældre have det i deres Magt at overgive deres Børn til Tøjlesløshed og Uvidenhed.«

Herpaa svarede P. Fenger med et Stykke i Lindbergs »Nordisk Kirketidende«: »Hvorlunde Biskop Mynster har holdt Bøn i Roskilde Domkirke,« hvori han udtalte sin Bedrøvelse over, at han og hans Venner var blevet angrebet uretfærdigt i en Bøn af ham, uden at de kunde forsvare sig mod de Beskyldninger, der var blevet rettet imod dem. Mynster svarede imidlertid ikke herpaa. —

1854 blev Ferdiand Fenger udnævnt til Sognepræst i Høje Taastrup ved Roskilde, og skønt han af og til besøgsvis gæstede Konventet, kunde det ikke undgaas, at hans Forbindelse med det løsnedes, hvad bl. a. viste sig i, at han ophørte med sine Optegnelser om det. Konventet selv vedblev at bestaa, men ved Forflyttelser og Dødsfald mistede det efterhaanden de fleste af den gamle Garde, som havde givet det sit ejendommelige Særpræg, og dets Betydning blev ikke den samme som tidligere.

Men at det havde haft Betydning, mest i 1830'erne og 40'erne, er utvivlsomt. Her samledes en Kreds af selvstændigt tænkende, begavede og nidkære Præster i et frit Samvær til Forhandling om, hvad der optog dem selv, og om Tidens brændende Spørgsmaal, og skønt de var vidt forskellige i Natur og Tankegang, saa Meningerne, som vi har set, kunde brydes stærkt, hold-

tes de dog sammen i Venskabets og den kristne Broderfølelses Aand. De blev ved disse Møder styrket til deres daglige Gerning og selv personligt udviklet ved det, de drøftede med hinanden, hvad enten det nu var deres egne aandelige Problemer eller deres Stilling til Folk og Kirke, og det skal ikke glemmes, at de som djærve Forkæmpere for friere Anskuelser paa dette Omraade i en traditionsbunden Tid var med til at bane Vej for dem til almindelig Forstaaelse, ikke mindst gennem deres Ordfører paa Roskilde Konvent, Ferdinand Fenger. Var det end kun i en enkelt Egn af Landet, det virkede, kom det sydvestsjællandske Broderkonvent dog til at faa Betydning for videre Kredse, saa man nok tør sige, at det har sat sit Spor i den danske Kirkes Historie.

NOTER

- 1) *F. A. Holstein* († 1836) havde Præsentationsret til følgende Kirker: Hyllesled, Ørslev, Høve, Haarslev, Skørpinge, Vemmelev, Kvislemark og Marvede.
- 2) *Rasmus Otlsen* († 1862) flyttede 1841 til Fredericia, hvis Folketingsmand han var 1849—54, derefter atter til Sjælland, hvor han blev Opsynsmand ved Esrom Kanal.
- 3) *Rasmus Sørensen* († 1865) nedlagde 1844 sit Embede for helt at kunne virke for Almuens Tarv og Oplysning. Han oprettede 1849 den første kongerigske Højskole i Uldum, sluttede sig en Tid til Bondevennerne og var Folketingsmand 1849—52, da han udvandrede til Amerika.
- 4) *Hans Bastholm* († 1854), Søn af den bekendte kgl. Konfessionarius Chr. B., var en af Vulgærrationalismens mest typiske Repræsentanter. 1802—46 var han Præst i Slagelse, hvorfra han 1815—36 udgav Tidsskriftet »Den vestsjællandske Avis«.
- 5) *J. Fenger*: Det sydvestsjællandske Broderkonvent 1837—54 (1890).
- 6) *Ole Peter Holm Larsen (Skræppenborg)*, Lægmandsprædikant, sluttede sig siden til Grundtvig († 1873).
- 7) *Peter Rørdam*, Præst i Mern 1841—55.
- 8) *J. G. Willemoes*, Broder til Søhelten, Præst i Herfølge 1838—58.
- 9) *Lars B. Leth*, 1826—52 Præst i L. Hedinge.

- 10) *W. T. Engelbreth*, Præst i Lyderslev. 1795—1862.
 - 11) Se herom *Fr. Nielsen*: Statskirke og Frikirke (1883). S. 1 ff.
 - 12) *Jac. Chr. Lindberg* († 1857) tog 1830 som Følge af de kirkelige Stridigheder, hvori han med stor Voldsomhed havde deltaget paa Grundtvigs Side, sin Afsked som Adjunkt ved Metropolitanskolen og levede derefter i trange Kaar, til han 1844 blev Præst i Tingsted paa Falster.
 - 13) *Jac. Peter Mynster* var Sjællands Biskop 1894—54.
 - 14) *Mynsters Visitatsdagbog 1835—53 I—II* (1937) ved *B. Kornerup*.
-